

УДК 711.11

к.арх., Абрамюк І.Г.,
Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ ЗАБУДОВИ ЦЕНТРАЛЬНИХ ВУЛИЦЬ м. ЛУЦЬКА

В роботі окреслено засади виникнення та розвитку центральної частини міста Луцька, як головного адміністративного, громадського та торговельного осередку. Визначені засоби архітектурної виразності будівель і споруд.

Ключові слова: композиційний центр, засоби архітектурної виразності, декоративна стилістика, містобудівна структура, міський інтер'єр.

Луцьк, як місто, вперше згадується у Іпатіївському літописі 1085 року. Він виник і розвивався на острові між річкою Стир та його руслом Глушцем, а його розпланування максимально відображало особливості рельєфу. Через велику щільність забудови міських вулиць на території острова та інтенсивного збільшення населення, з початку XVIII вул. місто розпочало розширення на правий берег Глушця. Заглушецьке передмістя як містобудівна структура сформувалось ще в кінці XVI – початку XVII вул., а його границя проходила по теперішній вулиці Кривий Вал. Відповідно до наявного горбистого рельєфу (гірок Михайлівської, Святої, навпроти П'ятницької, а далі Градної та Вознесенської [1]) для передмістя характерна лінійна форма планування території вздовж основних доріг та водних артерій (сучасні вул. Лесі Українки та Глушець). Після розподілу Польського королівства в 1795 році місто продовжило свій активний розвиток, а вже 1803 року були ліквідовані укріплення по теперішній вулиці Кривий Вал і границя міста перемістилася до Бернардинського монастиря (сьогодні Театральний майдан та Святотроїцький собор) [2]. У 20-30-тих роках XIX вул. Луцьк розбудовується на схід та поглинає найближчі села – Воличку над Глушцем та Воличку Приміську. В цей час була прийнята нова концепція, яка передбачала регулярну забудову кварталів із строго систематизованою композицією центральної частини міста, формуванням головних площ та закладанням основних напрямків подальшої розбудови вулиць. Таким чином, відбулося розширення границь міста шляхом приєднання сіл Дворець (тепер район Київської площі), Яровиця (сьогодні район 1ул. І.Франка), Гнідави, Черчиців та Омеляника, причиною якого було активне збільшення чисельності населення міста, незадовільний санітарний стан наявних територій, комунікацій та гостра житлова криза [3].

Повоєнна розбудова міста та концепція освоєння територій зі сходу 1960-1970-тих років, зумовили утворення в Луцьку над стировою заплавою головної магістралі (проспекту Волі), що об'єднує три повноцінні майдани (Театральний

майдан, Університетську площу, Київський майдан). Цей прийом надає своєрідності композиції проспекту та підкреслює особливості наявного рельєфу місцевості, так як, простір Університетської площі сполучається із парком і відкриває панораму стирової заплави та історичного ареалу Луцька [4].

Таким чином, впродовж декількох століть був сформований композиційний простір центру міста Луцька, який включає в себе замок Любарта із прилеглими територіями, Театральний майдан, Університетську площу та Київський майдан, що об'єднувалися головними магістралями (сучасні вул. Лесі Українки та вул. Волі).

Очевидно, що всі етапи формування центру Луцька знайшли своє відображення в архітектурно-художньому вирішенні будівель та споруд. Перша частина композиційного центру міста була утворена згідно плану 1969 року, положення якого передбачали активну забудову вздовж вулиці Шосейної (сьогодні вул. Лесі Українки) [5]. Слід відзначити, що період кінця XIX – першої половини XX ст. характеризувався активним зростанням будівельної галузі та зведенням нового типу будівель, що одночасно виконували декілька функцій. Багатофункціональність комерційних домів, конкуренція власників за увагу клієнтів та щільна забудова вимагали насиченого декору для оздоблення пласких фасадів. Тому, цілком закономірно, що архітектурно-стилістичне рішення будівель виконувалося відповідно до впливів європейської культури зокрема, модних на той час тенденцій: еkleктизму, ретроспективізму, неоренесансу, неокласицизму, цегляного стилю, модерну, а пізніше функціоналізму. Окрім того, велика увага приділялася зодчими опорядженню міського інтер'єру: плануванню скверів, парків, колористиці фасадів, розташуванню малих архітектурних форм, вивісок та ліхтарів.

Другий етап архітектурного розвитку центру міста розпочався після розробки генерального плану Луцька 1952 року. Згідно концепції генплану новий центр сформували два майдани (сьогодні Театральний майдан та Університетська площа), які сполучалися новою магістраллю. Власне увагу привертає ансамбль Університетської площі, для створення якого в дусі соцреалізму були застосовані мотиви класицизму, що проявилися у використанні принципу строгої симетрії при розплануванні площі, виділенні домінанти, декоруванні фасадів колонами та пілястрами увінчаними коринфським ордером, декоративними ліпними кронштейнами під балконами та фризами карнизів.

Третім етапом формування архітектурної виразності центру у 1970-тих роках став благоустрій територій міста далі на схід та утворення третього майдану (Київського майдану), що логічно завершив загальну композицію центру. На побудові майдану негативно позначилося використання лаконічних

архітектурних форм та закритий вид на долину р. Стир. Водночас впродовж 1970-80-тих років архітекторами Волинської філії «Діпроміста» проектувалися будинки баштового типу, які до сьогодні є акцентами серед рядової безликої забудови, підкреслюючи нерівність горбистого рельєфу. Певним символом межі просторового центру міста став об'єм 16-типоверхового будинку, що завершує перспективу проспекту Волі та є домінантою Київського майдану.

Зміна пріоритетів розвитку архітектури у 1990-тих роках зумовила активізацію процесів перебудови та переобладнання партерних поверхів будинків. В першу чергу такого типу реконструкція торкнулася забудови вул. Лесі Українки, архітектурна виразність якої «збагатилася» новими вхідними порталами, вікнами-вітринами, добудованими приміщеннями, дашками, сходами, облицюванням цоколів та невідповідним, фрагментарним кольоровим рішенням фасадів. Трансформація перших поверхів будівель зумовила зміну їх стилістичних рішень, створюючи, так звану, «нову еклектику» [4]. Власне, в умовах нинішнього розвитку історичної архітектури вул. Лесі Українки існує тенденція вертикального поділу фасадів на осучаснені перші поверхи та реконструйовані або реставровані верхні поверхи із збереженими автентичними елементами. Суттєво змінюють образ центральних вулиць численні літні кафе та тераси ресторанів, які своїми композиційними рішеннями, конфігурацією та колористикою знівельовують сприйняття історичної архітектури як об'єкта культурної спадщини. Хоча, слід зауважити, що серед забудови вулиці існують приклади вдалої адаптації історичних будівель до сучасних умов та проведення якісних робіт із реставрації або реконструкції, в яких всі частини будинку об'єднані в одне ціле і підпорядковуються єдиному задуму (наприклад, будинки №№ 5, 53, 32, 61).

Прикладом вдалої реконструкції забудови повоєнних років є частина проспекту Волі від Театрального майдану до вул. Шопена. Підтримуючи традицію використання мотивів класицизму, частини ансамблю проспекту гармонійно поєднуються і підкреслюють задані домінанти – головний корпус ВНУ ім. Л.Українки та пам'ятник Тарасу Шевченку. Водночас, спостерігається тенденція використання різних за своїми стилістичними, кольоровими рішеннями архітектурних та декоративних засобів опорядження фасадів по вертикалі деяких будинків (наприклад, №№ 7, 9). В основі цього процесу полягає комерційний розвиток лише першого поверху або його частини, що й призводить до «відокремлення» від загального архітектурного образу споруди.

Очевидно, що архітектурно-художня виразність забудови вище зазначених вулиць є лише характерним прикладом використання та осучаснення різних типів історико-архітектурних пам'яток місцевого значення на теренах Луцька. Доцільно відмітити, що на периферії міста локалізовано численні будівлі та

споруди кінця XIX – початку XX ст., які внаслідок перебудови та зміни опорядження фасадів ідентифікуються як сучасна забудова.

Загалом, в сучасних умовах формування міського інтер'єру можна вважати, що загальна композиція центру Луцька є цілісною та послідовно відображає етапи розвитку міста, впливів європейського мистецтва початку XX ст. і соціокультурної ситуації сьогодення.

Висновок. Розвиток та вдосконалення композиційного центру м. Луцька в останні роки набуло надзвичайної актуальності, внаслідок розширення його функцій як торговельного осередку. Концепція його формування з'явилася у другій половині XIX – на початку XX ст. і продовжує розвиватися до сьогодні. На сучасному етапі розвитку міста досить активно освоюються простори будинків, що розташовуються вздовж головних магістралей, і сьогодні є пам'ятниками архітектури. В результаті появи торговельних та громадських приміщень, численних перепристосувань, добудов, розміщення малих архітектурних форм та зовнішньої реклами різних типів, кольорів та форм естетичний вигляд вулиць зазнав суттєвих змін. Це є важливою проблемою, так як архітектурно-художня цілісність історичного середовища центру в м. Луцьку повністю втрачає свої неповторні риси.

Література.

1. Пясецький В., Мандзюк Ф. Вулиці та майдани Луцька / Пясецький В., Мандзюк Ф. – Луцьк, 2005. – с. 8 – 10.
2. Історія міст і сіл Української РСР в 26 томах. Волинська область / [упор. І.С. Клімаш (голова редколегії), Н.Л. Алексеєва та ін.]. – К.: Головна Редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1970. – 747 с.
3. Материалы и переписка с Волынским губернатором о присоединении сел Красное, Гнидава, Вулька, Омелянык и другие территории города Луцка - Державний архів Волинської області. – спр. 105. – с.12.
4. Центральний державний історичний архів м. Києва. Ф. 442, оп. 78. Приложение к плану проекту г. Луцка 1851 года. (1845-1865). – с. 45.

Аннотация

В работе очерчены принципы возникновения и развития центральной части города Луцка, как главной административной, общественной и торговой ячейки. Определенные средства архитектурной выразительности.

Ключевые слова: композиционный центр, средства архитектурной выразительности, декоративная стилистика, градостроительная структура, городской интерьер.

Abstract

In process outlined principles of origin and development of central part of city of Lutsk, as a main administrative, public and point-of-sale cell. Certain facilities of architectural expressiveness of buildings and buildings on this territory, which was formed during a few ages, and also found out problems and prospects of subsequent development of historical and modern center of city, as a town-planning complex.

Keywords: composition center, facilities of architectural expressiveness, town-planning structure.